

Міністерство освіти і науки України
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
Юридичний факультет

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

Всеукраїнської науково-практичної
конференції молодих вчених

«МОГИЛЯНСЬКІ ЧИТАННЯ – 2023: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗБУДОВИ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ»

07 листопада 2023 р., м. Миколаїв

Могилянські читання – 2023 : сучасні тенденції розбудови правової держави в Україні та світі : Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених : 7 листоп. 2023 р., м. Миколаїв : тези доповідей / М-во освіти і науки України ; ЧНУ ім. Петра Могили. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2023. – 48 с.

СЕКЦІЯ: ТЕОРІЯ, ІСТОРІЯ, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

УДК 347.73(091)(477)

*Пахомова В. А.,
студентка 551МЗ,
Навчально-науковий інститут післядипломної освіти,
Науковий керівник:
Ткаля О. В.,
канд. юрид. наук, доцент,
в. о. завідувача кафедри конституційного та
адміністративного права і процесу,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв.*

ВИНИКНЕННЯ І РОЗВИТОК ФІНАНСОВО-ПРАВОВОЇ НАУКИ В УКРАЇНІ

Наука фінансового права пройшла дуже довгий шлях у власному становленні як самостійної галузі, як навчальної дисципліни і як науки. Протягом багатьох століть фінансове право розвивалося у загально-цивілізаційному потоці світової, фінансової, правової та економічної думки. Зважаючи на це, важливе значення для розвитку фінансового права має вивчення і теоретичне осмислення сучасними вченими початкового розуміння фінансового права.

Теоретичну основу дослідження проблеми становлення і розвитку науки фінансового права складають праці таких науковців у сфері юриспруденції та економіки Н. Т. Абрамової, О. В. Малько, О. Ф. Скакун, В. В. Святловського, В. В. Дудченко, С. І. Іловайського, К.С. Бельського та інші.

Фінансове право на сьогоднішній день можна розглядати як галузь права, як навчальну дисципліну і як науку. Фінансове право як галузь права складається з правових норм, які регулюють фінансову діяльність держави та органів місцевого самоврядування. Фінансове право як навчальна дисципліна є курсом для студентів як здебільшого економічного так і юридичного факультетів, на якому вивчаються правові норми, які передбачені для вивчення фінансового права як навчальної дисципліни. Фінансове право як наука складає сукупність тих категорій і положень, які відображають зміст фінансово-правових норм, особливостей даних норм в застосуванні на практиці. Тобто, наука фінансового права це є узагальнення наукових точок погляду, досліджень вчених юристів і фінансистів.

Розвиток фінансового права обумовлений розвитком суспільних відносин, які виникали у процесі формування, розподілу, використання публічних фондів і контроль за цими процесами, та як метою цього процесу – забезпечення потреб суспільства і держави. Л.К. Воронова відносить до предмета фінансового права відносини, що виникають у зв'язку з емісією та обігом грошових коштів [1, с. 33]. За твердженням К. С. Бельського правове регулювання грошової системи, яке має здійснюватись фінансовим правом, «є інструментом організації фінансової системи, однією із основних функцій фінансового права, вихідним пунктом фінансової системи, стабілізуючою умовою існування національного соціуму» [2, с. 43]. Отже, предметом фінансового права є суспільні відносини, які пов'язані з обігом грошових коштів і діяльність, пов'язана з наданням банківських послуг.

Доречно початок виникнення фінансової науки визначати відповідно до концепції німецького вченого К. Д. Рау (1792-1870), який описував три періоди розвитку фінансової науки: ненауковий стан – коли фінансове право не ґрунтувалося на наукових вченнях; перехід на науковий стан – коли перші науковці в сфері фінансової науки почали досліджувати питання генезису розуміння що є фінансами, фінансове право, її суть; науковий стан – час коли фінансове право набуло вже свого місця серед інших галузей.

Загалом, наука про фінанси пройшла декілька етапів: перший етап – початок XV – середина XVII століття. У цей час зароджується розуміння фінансової науки, розуміння що є платежами, податками, державними доходами; другий етап – друга половина XVII – кінець XVIII століття. Науковці розглядали питання що є державним бюджетом і його значення; третій етап – початок XIX – початок XX століття до 1914 року. Поглиблення навчання про кредит, страхування, доходи, фінанси; четвертий етап – з 1914 року і до тепер. На цьому етапі відбувається розвиток зв'язку фінансової науки з іншими науками, механізм оподаткування, що є фінансовим ринком [3, с. 11-13].

Початок становлення фінансового права як науки у часовому вимірі починається з XIX – початку XX століття. У цей час піднімались питання щодо предмету фінансового права, з чого складається система фінансового права, методи і місце фінансового права серед інших галузей права. Предметність, історичність розвитку фінансового права розглядалося науковцями як головний початковий пункт дослідження фінансового права як науки [4, с. 59].

Одним із основоположників науки фінансового права є науковець С. І. Гловайський. Він зазначав, що «фінансове право це є наука, яка відповідає на питання, яким є фінансове господарство держави у

дійсності». Позиція цього науковця дає нам зрозуміти, що фінансове право вивчає і систематизує знання про цю галузь права, дає змогу аналізувати сучасний розвиток фінансових, валютних, податкових відносин і надавати їм правову оцінку [5, с. 30].

У період з XVII століття по XVIII століття настає зародження командних систем у Швеції, Франції та інших країнах. Функціонування цих систем супроводжувалося ростом державних розтрат, викликаних утворенням великого бюрократичного апарату у той час. Фінанси мали вагомую роль в працях державо творців, оскільки саме вони перші почали вивчати в своїх працях проблему державних фінансів [6, с. 192].

У першій половині XIX століття наука фінансового права стає більш самостійною. Як навчальна дисципліна фінансове право почала викладатися на юридичних факультетах університетів, почали створюватися спеціальні фінансові кафедри на яких спеціально розроблювалися перші лекції, підручники, посібники з фінансового права, з'явилися вчені в області фінансового права.

У другій половині XX століття виходить двохтомна робота під назвою «Публічні фінанси» в оригіналі, в нашому переводі «Фінансове право» написана французьким вченим Поль Годме. Робота була присвячена розумінню визначення фінансового права. В роботі розкривається що є фінансовим правом а саме що ця галузь є галуззю публічного права, а предметом є норми, що регулюють державні фінанси.

На початку XX століття на західноукраїнських землях відбуваються суттєві зміни у фінансово-економічному розвитку. Підстава для цього – індустріалізація та капіталізація в країнах Західної Європи. У той час розширюються сфери й галузі виробництва, зросли обсяги товарообороту, запроваджується фінансово-кредитна система, зростає значна кількість банків. Однак фінансово-економічний потенціал був знищений через прихід Першої світової війни [7, с. 74].

Надалі вже після Першої світової війни у 1918-1919 роках Західноукраїнська Народна Республіка незважаючи на дуже важкі післявоєнні внутрішньополітичні та зовнішньополітичні обставини створює правову основу фінансово-економічної діяльності органів влади і управління ЗУНР. Наука фінансового права у теоретичному стосунку в СРСР розвивалася на руслі ідеологічних марксистських установок і комуністичних партій. На перше місце завжди влада виносила бюджетні інтереси держави. Таким чином, наука фінансового права на той час за основне завдання мала ставити дослідження переважного питання бюджетного права. Україні було проведено ряд фінансових реформ – кредитні. Податкові, і це надало змогу створити базу щодо розвитку фінансового законодавства саме в Україні. У період НЕПу 1921 року були змінені

напрямки фінансово-економічної політики держави, а саме: відновлення стабільних торговельних і фінансових відносин, запровадження стійкої грошової одиниці, дозвіл на приватну торгівлю і інше. Тільки у 30-х роках ХХ наука фінансового права почала реабілітуватися [8, с. 6].

Україна, отримавши незалежність, поставила проблему перегляду всієї системи науки фінансового права і науки фінансового права, починаючи від перегляду предмета, метода і закінчуючи переглядом інститутів. У 90-х роках ХХ століття податкове право почало значно розвиватися, розвитку піддалося і валютне регулювання й валютний контроль як інститути фінансового права. В сучасній Україні наука фінансового права лише набирає своїх оборотів у розвитку як самостійної галуззі науки [9, с. 200].

Таким чином, фінансова система України пройшла тривалий час розвитку. Історичний розгляд дав змогу встановити як фінансове право виникло ще за античних часів. Свою самостійність фінансове право отримало лише в середині ХІХ століття під впливом промислової революції в Європі. В період СРСР фінансове право розвивалося в умовах обмеженості. За час становлення України незалежною формування ринкової економіки дало поштовх розвитку фінансового права, його методів та інститутів.

Список використаних джерел

1. Воронова Л.К. Фінансове право України: Підручник. К.: Прецедент; Моя книга, 2006. 448 с.
2. Фінансове право: підручник / За ред. М.П. Кучерявенко. Х. : Право, 2013. 400 с.
3. Т. А. Латковська. Розвиток науки фінансового права – запорука розвитку української держави. Наукові праці НУ ОЮА. 2012. 9-18 с.
4. Сливка С.С. Фінансово-економічне становище західноукраїнських земель у роки Першої світової війни: історико-правовий аспект. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія «Юридична». 2014. Вип. 1. С. 72-80
5. Гетьманець О. П. Фінансове право в умовах реформування правової освіти. Харківський національний університет внутрішніх справ: 20 років у статусі національного. 2021. 59-61 с.
6. Хошуляк В.В. Лібералізм та його вплив на становлення європейської фінансово-правової думки. Європейські перспективи. 2012. № 4 (2). С. 190-194.
7. Сливка С.С. Фінансово-економічне становище західноукраїнських земель у роки Першої світової війни: історико-правовий

аспект. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія «Юридична». 2014. Вип. 1. С. 72-80

8. Пишний А.Г. Правовий статус державних банків в Україні: автореф. дис.... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / А.Г. Пишний ; Ін-т законодавства Верх. Ради України. К., 2007. 19 с.

9. Уткіна М.С. Історико-правові аспекти становлення фінансової системи України. Форум права. 2015. № 5. С. 199-204.

СЕКЦІЯ: ПУБЛІЧНЕ ПРАВО. ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ЇХ ЗАХИСТ

УДК 342.7 (1-87=477)

*Гусарчук Я. О.,
студентка групи 651МЗ,
Науковий керівник:
Коваль А. А.,
д-р юрид. наук,
професор кафедри конституційного та
адміністративного права і процесу,
т. в. о. проректора з наукової роботи та
міжнародного співробітництва,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв.*

ПРАВОВИЙ СТАТУС УКРАЇНЦІВ ЗА КОРДОНОМ

Після агресії Росії в Україні з 24 лютого 2022 року виникла необхідність врегулювати статус українців, які перебувають за кордоном, через значний масштаб міграції. Україна має одну з найбільших діаспор у світі, і українці, які залишили свою країну, відрізняються за різними параметрами, такими як тривалість перебування за кордоном, соціально-економічний статус, культурно-освітній розвиток, віросповідання, національна самосвідомість та ступінь інтеграції в суспільство країн свого перебування.

Одним з основних конституційних обов'язків України, закріплених у статті 12 Конституції України, є задоволення національно-культурних і мовних потреб українців, які проживають за межами країни. Держава сприяє розвитку національної свідомості українців, які перебувають за межами України, зміцнює зв'язки з їхньою Батьківщиною та сприяє їхньому поверненню в Україну [1].

Інтереси українців за кордоном захищаються дипломатичними представництвами України в країнах, де вони перебувають. Проте на сьогодні важливо розглянути питання про українців, які мають українську національність (навіть якщо вони є громадянами інших країн), і розглянути їх статус за кордоном загалом.

На сьогоднішній день в українській науковій спільноті не існує єдиної позиції щодо тлумачення поняття «правовий статус особи», а також його складових, таких як юридична природа, характеристика,

визначення, зміст та структура. Термін «правовий статус» на етимологічному та концептуальному рівні співпадає з терміном «правове становище» особи, в якому відображаються всі аспекти юридичного існування індивіда, тобто мотивація, інтерес, потреба, соціальна, політична діяльність та інші взаємини з державою. Ці аспекти життя будь-якої особи в основному регулюються двома основними галузями національного права: конституційним та адміністративним правом [4]. Адміністративне право, відмінно від інших галузей права, регулює процедуру застосування норм конституційного права, в яких закріплені права та свободи особи. Положення цієї правової галузі також визначають окремі права та свободи особи, але ці права, зазвичай, виникають внаслідок конституційних прав і зазвичай відображаються у реалізації цих прав і свобод. У правовій науці виникають питання та роздуми щодо такої категорії, як «правовий статус» особи. Наприклад, згідно з В.Б. Авер'яновим, правовий статус людини має акцентувати увагу не лише на її обов'язках перед державою, але й, передусім, на її правах, забезпечення реалізації та захист яких належать до відповідальності держави. [6, с.76]

Взаємовідносини з закордонними українцями регулюються Конституцією України, Законом України «Про закордонних українців» від 4 березня 2004 року № 1582-IV, іншими нормативно-правовими актами, а також міжнародними угодами, прийнятими Верховною Радою України та зобов'язання на виконання яких надано.[2]

Відповідно до статті 1 Закону України «Про закордонних українців», закордонний українець - це особа, яка належить до однієї з таких категорій: вона може бути громадянином іншої держави, особою без громадянства, або мати українське етнічне походження, або бути походженням з України. Іншими словами, це означає, що така особа або її предки пов'язані з українською нацією і вважають Україну своєю батьківщиною за етнічним походженням.[2]

Проте, треба наголосити про відмінність понять «закордонний українець» та українців, які знаходяться за кордоном внаслідок біженства, або за програмою тимчасового захисту. В такому випадку йдеться про іноземних громадян, які етнічно походять з України. У свою чергу українці біженці та такі, що потребують тимчасового захисту є громадянами України і перебувають в іншому правовому статусі.

Згідно із Законами України «Про правовий статус закордонних українців», «Про імміграцію» та «Про громадянство України», Українська держава наділила певну групу іноземних громадян і осіб без громадянства різними додатковими правами, пільгами та привілеями у порівнянні з іншими іноземними громадянами та особами без громадянства.

У конституції України, зокрема в статті 24, закріплено принцип рівності прав і свобод, рівності перед законом і заборону надання певних привілеїв або створення обмежень на підставі таких ознак, як раса, колір шкіри, політичні, релігійні та інші переконання, стать, етнічне та соціальне походження, майновий стан, місце проживання, мову і інші. Таким чином, видно, що на законодавчому рівні реалізація одного конституційного принципу, а саме – задоволення національно-культурних і мовних потреб українців, що проживають за кордоном (згідно зі статтею 12 Конституції України), ставить під сумнів принцип недискримінації за будь-якими ознаками, особливо етнічними (згідно зі статтею 24 Конституції України).

Проте виникає певна проблема. Згідно з українським законодавством, особи із етнічним українським походженням, в принципі, мають право на дозвіл на імміграцію та постійне проживання в Україні. Це означає, що іммігрант, який має право на громадянство через своє територіальне походження, може подавати заяву на імміграцію та отримання посвідки на постійне проживання в Україні. Отже, отримання статусу закордонного українця для іммігранта фактично стає дублюванням процедури.

На жаль, можливість, яка передбачена в Законі і дає змогу користуватися тими ж правами і свободами, що й громадянин України, практично лишається теоретичною. Великою проблемою є обмежена кількість осіб із таким статусом, і це призводить до того, що державні службовці зустрічаються з подібними посвідченнями вкрай нечасто, а тому часто виникають проблеми у фактичній реалізації певних прав. Українським органам влади слід активно розповсюджувати інформацію про можливість отримання статусу «закордонного українця». Більше того, можливо, цей статус сам по собі потребує перегляду для розширення прав та можливостей для його власників.

Згідно зі статтею 3 Закону України «Про закордонних українців», особа має право подавати клопотання про отримання статусу закордонного українця, якщо вона відповідає таким умовам:

1. Має українську самоідентифікацію.
2. Етнічно або прямо походить з України.
3. Подає письмову заяву про бажання отримати статус закордонного українця.
4. Досягла 16-річного віку.
5. Не має громадянства України.

Особа, яка бажає отримати статус закордонного українця, повинна подати письмову заяву про це. Якщо вона знаходиться на території України, то звертається до Міністерства закордонних справ України, а

якщо вона за кордоном, то до дипломатичних представництв України, відповідно до встановленої форми, яку визначає Кабінет Міністрів України. До цієї заяви слід додати наступні документи:

1. Паспортний документ або інший документ, що його замінює.
2. Документи або свідчення, які підтверджують українське етнічне походження або походження з України.

Українське походження або походження з України заявник може підтвердити за допомогою відповідних документів або свідчень, наданих громадянами України, закордонними українцями або громадськими організаціями закордонних українців. До цих документів може бути додана характеристика-клопотання від громадської організації закордонних українців, до якої входить заявник. Національна комісія з питань закордонних українців при Кабінеті Міністрів України розглядає заявки на отримання статусу закордонного українця протягом 90 днів з моменту реєстрації заявки у Національній комісії і приймає рішення щодо надання цього статусу або відмови в наданні його. У випадку позитивного рішення щодо надання статусу закордонного українця Національна комісія видаватиме особі посвідчення встановленого зразка, яке затверджується Кабінетом Міністрів України.

Протягом років незалежності України, дипломатична служба країни успішно розробила ефективний механізм для впровадження спеціальних методів, створивши при цьому низку прикладів щодо процедур, що гарантують захист прав громадян України за кордоном. За офіційною інформацією представників української дипломатичної служби, консульська допомога набуває значного розкладу кожний рік, що відображається в позитивних статистичних даних [5, с. 114].

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини виконує свою компетенцію щодо забезпечення прав та свобод громадян України за кордоном через наступні заходи:

1. Забезпечення прав громадян України за кордоном використовуючи існуючі міжнародні механізми для захисту прав людини та громадянина.
2. Моніторинг дотримання законодавства країни перебування та міжнародних договорів стосовно громадян України, які були арештовані, затримані під підозрою у вчиненні злочину або перебувають під іншими обмеженнями свободи особи, або відбувають покарання у вигляді позбавлення волі.
3. Відвідування громадян України, які перебувають під арештом, затримані або позбавлені волі в іншій формі, на запит зацікавлених осіб або за власною ініціативою.

4. Взаємодія з дипломатичною службою України за кордоном та використання їх можливостей у справах захисту прав українців, які перебувають за кордоном.

Після аналізу проблем, пов'язаних із визначенням правового статусу закордонних українців, можна виділити наступні основні положення:

Правовий статус закордонних українців охоплює комплекс їх прав і обов'язків, які визначені нормами конституційного і адміністративного права. Цей статус забезпечується певними гарантіями і визначається наступними чинниками: 1) законами країни, де вони перебувають; 2) законами України; 3) міжнародними угодами; 4) спеціальними й загальними принципами в міжнародному праві; 5) міжнародними звичаями.

Забезпечення реалізації елементів правового статусу закордонних українців є ефективним інструментом міжнародного впливу, формування авторитету і іміджу, а також сприяє поширенню української культури. Політика, спрямована на підтримку українців за кордоном, має бути закріплена у відповідних законодавчих актах і фінансуватися окремо в бюджеті. Один із способів поліпшення ситуації у цій області - розроблення концепції, що визначає стратегічні основи національної політики щодо закордонного українства.

Встановлення та активізація зв'язків з українською діаспорою набули важливого значення в останні часи і стали ключовою складовою державної етнополітики. Закордонне українство не просто є формою існування громад, але і важливим інструментом української політики. Зустрічі та діалоги з українською діаспорою включені до програми офіційних закордонних візитів глави держави протягом останніх років. На сучасному етапі одним із пріоритетних завдань державної політики є консолідація української нації та задоволення національно-культурних освітніх, мовних та інформаційних потреб українців, що проживають за кордоном. Таким чином, розвиток всебічних культурних, наукових і економічних зв'язків із закордонним українством стає надзвичайно важливим, перш за все, для України, оскільки кожна зарубіжна українська громада є не лише джерелом поширення знань про нашу державу, але й важливим фактором політичного впливу на інтереси України в країнах їхнього проживання.

З метою збереження єдності та етнічної національної ідентичності українців за кордоном, Україні рекомендується впровадити послідовну державну політику щодо закордонних українців та співпрацю з діаспорою. Міністерство закордонних справ України розробило концепцію Державної цільової програми співпраці з закордонними українцями на період до 2023 року.

Програма повинна встановлювати механізми та регулювати взаємодію між органами державної влади, які беруть участь у виконанні державної політики України стосовно українців, що проживають за кордоном, і громадськими українськими організаціями в іноземних країнах.

У рамках Програми на період 2021-2023 років передбачено подальший розвиток взаємодії з закордонним українством, що включає в себе визначення та реалізацію пріоритетних завдань та заходів. Основними цілями є оптимізація співпраці між українськими органами влади та організаціями закордонного українства, враховуючи особливості країн їхнього проживання, і впровадження комплексних заходів, спрямованих на:

- Запобігання та протидія репресивним діям та шкідливим впливам на закордонних українців, включаючи дії органів державної влади та спеціальних служб країни-агресора, а також проведення пропагандистських кампаній з антиукраїнською спрямованістю, через вжиття відповідних заходів у сфері контрпропаганди;

- Захист та реалізація інтересів України за кордоном, підвищення позитивного іміджу України у світі через сприяння діяльності українських культурно-інформаційних центрів та ДП «Український інститут» у країнах проживання закордонних українців;

- Створення міжнародних фондів та програм з участю закордонних українців, залучення грантів та іноземних інвестицій;

- Збереження та облік українських місць пам'яті, розташованих поза межами нашої держави;

- Розвиток системи української освіти за кордоном [3].

Забезпечення прав і свобод громадян України за кордоном є однією з основних функцій органів державної влади, які створюють національну систему в цій сфері. Основними учасниками адміністративного та правового забезпечення прав і свобод громадян України за кордоном є дипломатична служба України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини та правоохоронні органи. Діяльність державних органів за кордоном, спрямована на захист прав громадян України, потребує орієнтації на сучасні світові стандарти щодо забезпечення прав особистості, щоб підвищити міжнародний престиж України в глобальному співтоваристві.

Список використаних джерел

1. Котляр О. І. Захист прав громадян України за кордоном: реалії сьогодення. URL: <http://www.e-lib.zakdu.edu.ua/>.

2. Про закордонних українців: Закон України від 4 березня 2004 року № 1582-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1582-15#Text>

3. Проект Концепції Державної цільової програми співпраці із закордонними українцями на період до 2023 року URL: <https://ireland.mfa.gov.ua/news/proyekt-koncepciyi-derzhavnoyi-cilovoyi-programi-spivpraci-iz-zakordonnimi-ukrayinciyami-na-period-do-2023-roku>

4. Старжинський Т. Правовий статус закордонного українця. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/34389/1/257.pdf>

5. Степаненко К. В. Адміністративно-правове забезпечення прав і свобод громадян України за кордоном: проблеми та шляхи вдосконалення. *Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського Серія «Юридичні науки»*. 2013. Том 26 (65). № 2-1 (Ч. 2). С. 114-120.

6. Степаненко К. В. Адміністративно-правовий статус громадян України за кордоном. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Юриспруденція*. 2013. Вип. 6-1(1). С.196-198. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2013_6-1%281%29_51

УДК 342.15

*Доній А. А.,
студентка 3 курсу юридичного факультету,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв*

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА ВІДПОЧИНОК В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

24 лютого 2022 року Росія почала повномасштабну війну проти України, тому з 05 години 30 хвилин того ж дня указом Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» в Україні було введено воєнний стан [1]. З того моменту в Україні почалися надскладні часи і життя мільйонів українців докорінно змінилось. Введення воєнного стану встановило правові основи для нової реальності в Україні. З урахуванням цих нових умов, таких як складні умови праці та повні небезпеки, відтік робочої сили в інші регіони країни та за кордон, економічний спад та інші фактори, пов'язані з воєнним станом, була необхідна реформа трудового законодавства України. Метою цих реформ було забезпечити нормальне функціонування підприємств, зайнятість населення і підтримку національної економіки на відповідному рівні. Тому у процесі реформування трудових відносин були вжиті жорсткі заходи та обмеження, включаючи обмеження прав працівників.

Згідно з ст. 64 Конституції України в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. Не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 Конституції України. У вищезазначеному переліку статей, які не можуть бути обмежені у будь-якому випадку, відсутня стаття 45 КУ, саме яка і регулює право на відпочинок. У цій статті зазначено, що кожен, хто працює, має право на відпочинок і це право забезпечується наданням днів щотижневого відпочинку, а також оплачуваної щорічної відпустки, встановленням скороченого робочого дня щодо окремих професій і виробництв, скороченої тривалості роботи у нічний час [2]. Також Україна у 2001 році ратифікувала Конвенцію МОП № 132 про оплачувані відпустки.

Відпочинок дуже важлива складова життя людини, особливо для відновлення працездатності. Тому важливо знати, які обмеження цього права виникли внаслідок введення воєнного стану. Відповідно до Закону України від 15.03.2022 р. «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» (Закон № 2136-IX) було визначено: 1) можливість встановлювати тривалість робочого тижня в обсязі до 60 годин на тиждень (для працівників із скороченим робочим часом – до 50 годин), що об'єктивно тягне за собою скорочення часу відпочинку (щоденного та/або щотижневого); скорочення щотижневого безперервного відпочинку до 24 годин; 2) як такі, що не застосовуються норми статті 53 (тривалість роботи напередодні святкових, неробочих і вихідних днів), частини першої статті 65 (граничні норми застосування надурочних робіт), частин третьої – п'ятої статті 67 (механізм переносу вихідного дня, що співпадає із святковим), статей 71, 73 (святкові і неробочі дні), норми частин першої і другої статті 54 (тривалість роботи в нічний час) КЗпП України; 3) максимальна тривалість щорічної основної оплачуваної відпустки 24 календарні дні [3]. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації трудових відносин» від 01.07.2022 р. вніс зміни і доповнення до вищевказаного Закону, проте пом'якшення трудових відносин в умовах воєнного стану не відбулось, а навпаки право на відпочинок в деяких положеннях стало обмеженішим. До таких можна віднести: до тривалості щорічної відпустки не враховуються святкові і неробочі дні, визнання такими, що не застосовуються норм, які визначають гарантії реалізації права на невикористану частину щорічної відпустки та заборони ненадання щорічних відпусток повної тривалості протягом двох років підряд, а також ненадання їх протягом робочого року неповнолітнім та працівникам, які мають право на щорічні додаткові відпустки за роботу із шкідливими і

важкими умовами чи з особливим характером праці, а також роботодавець наділяється правом не надавати невикористані дні щорічної відпустки. [4]. Натомість введено новий вид відпустки без збереження заробітної плати. Ця відпустка надається обов'язково працівникам, які залишили територію України або мають статус внутрішньо переміщених осіб тощо. Встановлено можливість роботодавця визначати тривалість щорічної основної відпустки для працівників, які мають право на розширений тип відпустки, введено заборону встановлювати для неповнолітніх тривалість часу, яка перевищує вказані норми, розширено можливості сторін трудового договору стосовно надання відпустки без оплати на прохання працівника, і це може бути зроблено без обмеження законом встановленого строку. Також сфера дії норм, що стосуються встановлення нормальної робочої тривалості (до 60 годин на тиждень), була обмежена, а максимально можлива тривалість робочого часу на тиждень для працівників із скороченим робочим часом (до 40 годин замість 50 годин, передбачених Законом № 2136-IX) була зменшена, особливо для працівників, які працюють на об'єктах критичної інфраструктури.

Ще один важливий аспект, на який варто звернути увагу, незважаючи на будь-яке звуження змісту і обсягу прав, суть основного права в жодному випадку не може бути порушена. Тому, коли законодавець встановлює можливість збільшення робочого часу через підвищення норми часу або відміну обмежень для проведення надурочних робіт, прямо не зазначаючи зміну (скорочення) часу відпочинку і враховуючи об'єктивну зворотну залежність між явищами робочого часу і часом відпочинку, можна стверджувати, що існує опосередковане обмеження права на відпочинок.

Також обмеження права на відпочинок у ряді випадків, визначених у Законі № 2136-IX, не обов'язково пов'язані законодавцем із потребою виконання конкретних завдань, які можуть виникнути в умовах воєнного стану і спрямовані, наприклад, на забезпечення життєдіяльності держави або регіону. У статтях 6 та 12 Закону № 2136-IX, законодавець лише частково обмежує права у випадках, пов'язаних з роботою на об'єктах критичної інфраструктури (у сфері оборони, забезпечення життєдіяльності населення і так далі). Серед таких обмежень входять: встановлення подовженої норми робочого часу і права відмовити працівнику у наданні будь-якого виду відпусток, за винятком відпусток у зв'язку з вагітністю та пологами та відпусток для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку [5, с. 71-78].

В той же час роботодавцю дозволено незважаючи на вид діяльності одноосібно встановлювати час початку і закінчення роботи, вид

робочого тижня, не дотримуватися граничних норм застосування надурочних робіт та вимог КЗпП щодо тривалості робіт у нічний час, відмовити працівнику у наданні невикористаних днів щорічної відпустки, скорочувати тривалість щотижневого безперервного відпочинку, обмежувати тривалість щорічної основної оплачуваної відпустки тривалістю 24 календарні дні. Проте всі можливі обмеження, що може встановлювати роботодавець, включаючи права, а також в окремих випадках обов'язки, не є обов'язковими через об'єктивну необхідність у воєнний час, оскільки введення воєнного стану в країні не автоматично вимагає введення таких обмежень для всіх роботодавців незалежно від їх виду та сфери діяльності; ці обмеження можуть бути обумовлені виключно інтересами самого роботодавця. Так у Пояснювальній записці до проекту Закону № 2136-IX, зазначено, що «метою законопроекту є врегулювання окремих питань трудових відносин між працівником та роботодавцем в умовах воєнного часу, враховуючи необхідність забезпечення збалансованості між скороченням видатків роботодавців на оплату відпусток, надурочних годин, годин роботи у святкові та вихідні дні тощо, та забезпеченням мінімально необхідних прав та гарантій працівників» [6]. Зрозуміло, що всі роботодавці прагнуть скоротити витрати на оплату праці, включаючи гарантійні та компенсаційні виплати. Однак не у всіх з них існують об'єктивні підстави для зменшення таких витрат, які були б обумовлені воєнним станом. Не всі підприємства, установи, організації і фізичні особи-роботодавці вважають своєю основною метою діяльності виконання робіт, які є необхідними для держави та суспільства в умовах воєнного стану [7, с. 66 – 68].

Хотілось би ще раз зупинитись на правовому регулюванні щорічних відпусток. Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» обмежував право на відпочинок наступним положенням: «у період дії воєнного стану щорічна основна оплачувана відпустка надається працівникам тривалістю 24 календарні дні» [3]. Відпустка підвищеної тривалості відповідно до Закону України «Про відпустки» надається для працівників, які працюють в умовах важкої, шкідливої праці або під високим нервовим напруженням під час роботи. Ця відпустка призначена для компенсації їхнього трудового зусилля та відновлення їхніх сил для подальшої роботи. Ці працівники, порівняно з іншими, працюють у більш важких умовах та витрачають більше енергії, тому вони потребують більше часу для відпочинку і відновлення. Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації трудових відносин» було скореговано вищезазначену норму: надано можливість встановлювати відпустку більше 24 календарних днів. Але умови, через які можна відмовити у наданні більшої

кількості днів відпустки не було визначено. А саме: «У період дії воєнного стану надання працівнику щорічної основної відпустки за рішенням роботодавця може бути обмежено тривалістю 24 календарні дні за поточний робочий рік. Якщо тривалість щорічної основної відпустки працівника становить більше 24 календарних днів, надання не використаних у період дії воєнного стану днів такої відпустки переноситься на період після припинення або скасування воєнного стану. У період дії воєнного стану роботодавець може відмовити працівнику у наданні невикористаних днів щорічної відпустки» [4, ч.1 ст.12].

Отже, право на відпочинок, яке є одним з основоположних прав людини, зазнало значних обмежень в умовах воєнного стану. Ураховуючи сучасні складні економічні і соціальні умови, обмеження трудових прав працівників та зменшення обсягу права на відпочинок, якщо це відбувається в рамках правового режиму воєнного стану, повинно бути обґрунтованим та відповідати потребам та інтересам держави і суспільства в пропорційних розмірах. Це, зокрема, може бути обумовлено необхідністю працівників на об'єктах критичної інфраструктури. Незважаючи на позитивну тенденцію до зменшення обмежень у сфері трудових прав, яка спостерігалася в українському законодавстві з моменту введення режиму воєнного стану, важливо відзначити, що недостатньо чітко визначено у законодавстві умов-індикаторів для застосування цих обмежень. Це необґрунтовано негативно впливає на здійснення зокрема права на відпустку як важливої складової гідної праці в Україні, особливо враховуючи стрімку інтеграцію країни в європейський простір.

Список використаних джерел

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України № 64/2022 від 24.02.2022р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>
2. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text>
3. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 15 бер. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації трудових відносин: Закон України від 01.07.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2352-20#n2>
5. Черноус С. М. Конституційне право працівників на відпочинок: проблеми обмеження в умовах воєнного стану в Україні. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2022. № 4. С. 71-78.

6. Пояснювальна записка до проєкту Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану». URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1245389>

7. Літинська Д. Ю. Право на відпочинок в умовах воєнного стану // VI Міжнародний молодіжний науковий юридичний форум: [Матеріали форуму, м. Київ, Національний авіаційний університет, 18 травня 2023 р.] – С. 66 – 68.

УДК 342.7:614.2

*Самойленко М. С.,
студентка 4 курсу,
юридичного факультету,
Науковий керівник:
Валецька О. В.,
канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри історії та теорії держави і права,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв*

ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО СИСТЕМУ ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я»: АНАЛІЗ КЛЮЧОВИХ ПОЛОЖЕНЬ

Турбота про здоров'я населення, збереження його максимальних показників, а також забезпечення високого рівня життя виступають одними з найважливіших цілей усього міжнародного співтовариства, у тому числі й нашої держави. Згідно з Конституцією України людина, її життя і здоров'я визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Оскільки саме завдяки кожному громадянину наша держава зможе здобути перемогу й досягти сталого соціально-економічного зростання [1].

Запобігання розвитку хвороб і контроль над ними передбачені Угодою про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода про асоціацію). Крім того, Україна як член Організації Об'єднаних Націй приєдналася до реалізації Цілей сталого розвитку, що також передбачає формування відповідних програм громадського здоров'я. Отже, країна стоїть на шляху оновлення не лише економічних і політичних процесів – змінюватися буде і система охорони здоров'я. Першим кроком на шляху до цих змін було прийняття 06 вересня 2022 року Закону України «Про систему громадського здоров'я» (далі – Закон № 2573). Уведений в дію він був з 1

жовтня 2023 року. Одночасно втратив чинність Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення».

Ухвалений Закон дозволив оновити розбалансовану систему охорони здоров'я, зробити її сучасною, інтегрованою в європейську мережу; створити комплексну систему громадського здоров'я [2]. **Звернемося до аналізу позитивних моментів даного нормативно-правового акту.** Закон № 2573 визначає правові, організаційні, економічні та соціальні засади функціонування системи громадського здоров'я в Україні з метою зміцнення здоров'я населення, запобігання хворобам, покращення якості та збільшення тривалості життя, регулює суспільні відносини у сфері громадського здоров'я та санітарно-епідемічного благополуччя населення, визначає відповідні права і обов'язки державних органів та органів місцевого самоврядування, юридичних і фізичних осіб у цій сфері, встановлює правові та організаційні засади здійснення державного нагляду (контролю) у сферах господарської діяльності, які можуть становити ризик для санітарно-епідемічного благополуччя населення [3].

Відповідно до Закону № 2573 громадське здоров'я – сфера знань та організована діяльність суб'єктів системи громадського здоров'я щодо зміцнення здоров'я, запобігання хворобам, покращення якості та збільшення тривалості життя. Система громадського здоров'я – комплекс інструментів та заходів, що здійснюються суб'єктами системи громадського здоров'я та спрямовані на захист і зміцнення здоров'я населення, запобігання хворобам, покращення якості та збільшення тривалості життя, забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя населення.

Суб'єктами відносин у сфері громадського здоров'я, зокрема, є: КМУ; МОЗ; Центр громадського здоров'я МОЗ України (далі – ЦГЗ); Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, Державна служба України з питань праці; центри контролю та профілактики хвороб, що належать до сфери управління центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я (далі – Центри КПХ); наукові установи; Рада міністрів АР Крим, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування; заклади охорони здоров'я, фізичні особи – підприємці, які отримали ліцензію на провадження господарської діяльності з медичної практики.

Основними завданнями системи громадського здоров'я є організація та забезпечення виконання оперативних функцій громадського здоров'я. Оперативні функції системи громадського здоров'я: епідеміологічний нагляд, оцінка, спостереження та контроль за показниками і чинниками, що впливають на здоров'я населення; захист здоров'я

населення; ефективне запобігання виникненню хвороб та мінімізація їх випадків; розбудова ефективної системи громадського здоров'я та її кадрове забезпечення; організаційне та фінансове забезпечення системи громадського здоров'я, що передбачає рівний та справедливий доступ до послуг у сфері громадського здоров'я; підтримка реалізації ініціатив, що позитивно впливають на здоров'я населення, на місцевому рівні. МОЗ делегує здійснення зазначених функцій ЦГЗ, регіональним Центрам КПХ, органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування, іншим суб'єктам господарювання, які залучаються до надання послуг у сфері громадського здоров'я [4].

В Законі № 2573 варто звернути увагу на ст. 45, яка визначає декларативні засади проведення обов'язкових медичних оглядів працівників. Перелік видів діяльності, пов'язаних з обслуговуванням населення, де проведення медоглядів (попередніх (до прийняття на роботу) і періодичних) є обов'язковим, має визначити МОЗ. З її змісту випливає, що будуть запроваджені електронні медичні книжки працівників.

Також з уведенням в дію Закону № 2573 було скасовано необхідність отримувати Висновок державної санітарно-епідеміологічної експертизи виробниками та імпортерами нехарчової продукції [5]. На необхідності його скасування близько 10 років наголошувала Європейська Бізнес Асоціація, оскільки такого документу немає в країнах-членах ЄС. Крім того, що це відповідає курсу України на інтеграцію до ЄС, цей й спростить умови ведення бізнесу в Україні [6].

Тепер розглянемо спірні положення Закону № 2573. Стаття 22 фактично змінює порядок введення обмежувальних протиепідемічних заходів на окремих територіях та в окремих закладах, на наш погляд, ускладнюючи його. Тобто введення таких заходів наразі буде відбуватися не за поданням головного санітарного лікаря відповідного міста чи громади, як це відбувається згідно із Законом № 1645-III, а за поданням головного санітарного лікаря області.

Якщо взяти, до прикладу, спалах небезпечної інфекційної хвороби в окремо взятій школі селища міського типу області N, то після початку спалаху та прийняття рішення про введення обмежувальних протиепідемічних заходів (які вводяться органом місцевого самоврядування) може пройти час, достатній для зараження більшої частини дітей. Така норма не сприяє ефективності боротьби з інфекціями, а лише дозволяє поширити її, погіршуючи епідеміологічну обстановку в селищі міського типу області N. Як наслідок, вірогідність заходів, встановлених частиною третьою цієї статті, підвищується в рази; боротьба з епідемією перетворюється зі своєчасної та термінової на бюрократичну або політичну [7, с. 29-30; 8].

Аналіз тексту Закону № 2573-ІХ дозволяє дійти висновків, що документ у деяких випадках обмежує права людини (пацієнта), зокрема: пунктом 3 частини 1 статті 15 «Права та обов'язки фізичних осіб у сфері громадського здоров'я» передбачено, що кожен має право на: Відшкодування шкоди, завданої його здоров'ю внаслідок порушення вимог санітарного законодавства фізичними або юридичними особами, посадовими особами органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування. А якщо порушення відбулося з боку представників громадських об'єднань або представників політичних партій, дії яких призведуть до захворювань, – чи будуть вони відшкодовувати шкоду?

Також п. 4 ч. 1 ст. 15 «Права та обов'язки фізичних осіб у сфері громадського здоров'я» передбачено, що кожен має право на: Достовірну і своєчасну інформацію про стан свого здоров'я, а також про наявні та можливі фактори ризику для здоров'я та їх ступінь. Варто зазначити, що право на отримання достовірної і повної інформації має лише повнолітня особа, відповідно до статті 285 ЦКУ. Розголошення такої інформації для неповнолітньої особи можуть мати непередбачувані наслідки.

Крім того, п. 2 ч. 3 ст. 15 «Права та обов'язки фізичних осіб у сфері громадського здоров'я» передбачено, що особи, які хворіють на інфекційні хвороби чи є носіями збудника інфекційної хвороби, зобов'язані: Виконувати вимоги медичних працівників щодо порядку та умов лікування, додержуватися режиму роботи закладів охорони здоров'я та наукових установ, у яких вони лікуються. Маємо засторогу щодо даної норми, оскільки відповідно до статті 6 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» передбачено, що кожний громадянин України має право на охорону здоров'я, включно вільний вибір лікаря та фахівця з реабілітації, вибір методів лікування та реабілітації відповідно до рекомендацій лікаря та фахівця з реабілітації, вибір закладу охорони здоров'я.

Частиною 8 статті 21 «Карантин», передбачено, що: «Обов'язковій госпіталізації підлягають хворі на особливо небезпечні та небезпечні інфекційні хвороби, а також особи з симптомами таких хвороб у випадках, визначених рішенням про встановлення карантину. Зі змісту норми вбачається, що хворі на особливо небезпечні та небезпечні інфекційні хвороби, а також особи з симптомами таких хвороб підлягають обов'язковій госпіталізації незалежно від їх згоди на госпіталізацію та лікування» [9].

Отже, Угода про асоціацію поклала на нашу державу певні обов'язки щодо розвитку співробітництва у сфері охорони здоров'я. Тож прийняття Закону № 2573-ІХ було цілком закономірним кроком для системи захисту громадського здоров'я згідно зі стандартами ЄС. Однак, він має

як ряд переваг (вводить поняття «громадське здоров'я»; конкретизує суб'єктів правовідносин, а також закріплює і розмежує повноваження центральних та місцевих органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування в системі громадського здоров'я; визначає основні за-сади здійснення оперативної функції епідеміологічного нагляду), так і недоліки (перетворює боротьбу з епідемією зі своєчасної на бюрократи-чну; у деяких випадках обмежує права людини). Тож, на нашу думку, даний Закон ще потребує внесення змін та уточнень у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 05.10.2023).

2. Верховна Рада ухвалила законопроект 4142: пояснюємо, чому важливо збудувати систему громадського здоров'я в Україні. Офіційний сайт МОЗУ. 7 вересня 2022. URL: <https://moz.gov.ua/article/news/verhovna-rada-uhvalila-zakonproekt-4142-pojasnjuemo-chomu-vazhливо-zbuduvati-sistemu-gromadskogo-zdorovja-v-ukraini> (дата звернення: 04.10.2023).

3. Про систему громадського здоров'я: Закон України від 06.09.2022 р. № 2573-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2573-20#Text> (дата звернення: 04.10.2023).

4. Єрмолова Ю. Система громадського здоров'я по-новому. *Науково-виробничий журнал «Охорона праці»*. 2022. № 12. URL: <https://ohoronapraci.kiev.ua/article/medicina-praci/sistema-gromadskogo-zdorova-po-novomu> (дата звернення: 05.10.2023).

5. KadrEX – кадровий експерт. 06 вересня 2023 р. URL: <https://profpressa.com/news/z-1-zhovtnia-zapratsiuie-novii-zakon> (дата звернення: 04.10.2023).

6. Через 3 місяці в Україні буде скасовано необхідність отримувати Висновок державної сан-епідем експертизи. Офіційний сайт Європейської Бізнес Асоціації. 03.07.2023. URL: <https://eba.com.ua/cherez-3-misyatsi-v-ukrayini-bude-skasovano-neobhidnist-otrymuvaty-vysnovok-derzhavnoyi-san-epidem-ekspertyzy/> (дата звернення: 04.10.2023).

7. Світлицький А. Питання: чи змінено порядок введення обмежувальних протиепідемічних заходів із введенням в дію Закону України «Про систему громадського здоров'я»? Юридичний путівник. Громадське здоров'я. Центр медичного права Вищої школи адвокатури НААУ. 2023. С. 29-30. URL:

https://drive.google.com/file/d/1R00iY0HDMAN6pE4kE8nnAC5ASOL131LR/view?fbclid=IwAR1KNepa6gGUPyfs4dGFlv1Gua27U8ggJJ1B0Gp3XzbV8f_mPKU5Ct3_de4 (дата звернення: 04.10.2023).

8. Про захист населення від інфекційних хвороб: Закон України від 06.04.2000 № 1645-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1645-14#Text> (дата звернення: 05.10.2023).

9. Пономарьова О. Чи порушуються права пацієнтів у Законі України «Про систему громадського здоров'я»? Офіційний сайт Вищої школи адвокатури НААУ. 06.10.2022. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/chy-porushuyutsya-prava-patsiyentiv-u-zakoni-ukrayiny-pro-systemu-gromadskogo-zdorov-ya> (дата звернення: 05.10.2023).

УДК 355.018:347.73(477)

*Самойленко М. С.,
студентка 4 курсу
юридичного факультету,*

Науковий керівник:

*Ткаля О. В.,
канд. юрид. наук, доцент,
в. о. завідувача кафедри конституційного та
адміністративного права і процесу,
ЧНУ імені Петра Могили м. Миколаїв*

ФІНАНСОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ: ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Питання функціонування фінансової системи завжди були важливими для держави і набувають особливої актуальності в умовах війни та у повоєнний період. Це зумовлено нагальною потребою фінансового забезпечення усіх сфер суспільного життя та додаткового фінансування витрат на систему безпеки й оборони у ці періоди [1, с. 144].

Деякі питання функціонування фінансової системи України в умовах воєнного стану були предметом дослідження таких науковців, як: Абдуллаєв Р. А., Гетманець О. П., Дмитренко Е. С., Гарбінська-Руденко А. В., Коробцова Д. В. та інші.

Цілком очевидно, що фінансова система України зазнала суттєвих змін у зв'язку із запровадженням в Україні воєнного стану 24 лютого

2022 року через військову агресію російської федерації. А це, безумовно, вплинуло і на зміст фінансових правовідносин у цей період, які регулюються нормами фінансового законодавства [1, с. 144].

Для того, аби досліджувати особливості функціонування фінансової системи України в період воєнного стану, необхідно для початку визначити сутність самого поняття «фінансова система». Слід зазначити, що у чинному законодавстві трактування цього поняття відсутнє, і згадується лише побічно, тому базовими є тлумачення науковців. У даній статті будемо керуватися визначенням Нестеренко А.С., відповідно до якого сучасна фінансова система – єдина, характеризується цілісністю складових сфер і ланок, їх взаємозалежністю і взаємообумовленістю комплексу фінансових інститутів і відповідних їм правовідносин, уповноваженого суб'єкта процедур здійснення фінансової діяльності. [2, с. 74].

З уведенням воєнного стану в Україні фінансова система України перелаштувалася на абсолютно інший лад, розрахований на період підвищення військових та супутніх з ними потреб [3, с. 134].

Зокрема, цілком очевидним було те, що в умовах воєнного стану виникла потреба розширити повноваження деяких суб'єктів у сфері бюджетного процесу. Із цією метою було внесено зміни до відповідних норм законодавства України. Мова йде, насамперед, про Закон України «Про внесення змін до розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Бюджетного кодексу України та інших законодавчих актів України» від 15 березня 2022 року № 2134-ІХ. До розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Бюджетного кодексу України було додано норми про деякі повноваження суб'єктів бюджетного процесу на період дії воєнного стану. Так, Міністр фінансів України відповідно до змін у законодавстві має право за рішенням Кабінету Міністрів України здійснювати залучення позик від іноземних держав, іноземних фінансових установ і міжнародних фінансових організацій на підставі міжнародних договорів України; Кабінет Міністрів України (з обов'язковим погодженням із Верховним Головнокомандувачем ЗСУ) – приймати рішення щодо скорочення видатків і кредитування державного бюджету та їх спрямування до резервного фонду державного бюджету і використання виключно на потреби для відсічі збройної агресії; військові адміністрації - приймати рішення про перерахування коштів з місцевих бюджетів до державного бюджету України тощо [1, с. 146-147].

Повноваження Національного банку України (далі - НБУ) під час особливого періоду закріплено, зокрема, в ухвалених Радою НБУ «Основних засадах грошово-кредитної політики на період воєнного стану». У документі вказується, що в умовах війни для максимального

забезпечення потреб оборони України, безперебійного функціонування фінансової системи та об'єктів критичної інфраструктури НБУ фінансуватиме дефіцит державного бюджету, але лише критичні видатки в обмежених обсягах та лише шляхом купівлі цінних паперів Уряду на первинному ринку. У той же час, зусилля НБУ будуть спрямовані до якнайшвидшої повної відмови від фінансування дефіциту державного бюджету [1, с. 146-147; 4].

Позитивним є рішення про створення у 2023 році Фонду ліквідації наслідків збройної агресії у складі спеціального фонду Державного бюджету України. У законодавстві зазначається, що рішення про виділення коштів із даного Фонду приймає Кабінет Міністрів України за погодженням з Комітетом Верховної Ради України з питань бюджету. Необхідно наголосити, що повноваженнями здійснювати контроль за надходженням і використанням коштів Фонду наділено Державну казначейську службу України, яка щомісяця буде подавати звіт про їх надходження і використання до Верховної Ради України, Президенту України, Кабінету Міністрів України, Рахунковій палаті та Міністерству фінансів України [1, с. 146; 5].

НБУ, Міністерство фінансів України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб (далі – ФГВФО) затвердили нову Стратегію розвитку фінансового сектору України, напрацьовану якої було передбачено Меморандумом про економічну й фінансову політику між Україною та Міжнародним валютним фондом. Стратегія передбачає, що спільні дії регуляторів та ФГВФО у фінансовому секторі будуть спрямовані на досягнення п'яти стратегічних цілей: макроекономічна стабільність, фінансова стабільність, фінансова система працює на відновлення країни, сучасні фінансові послуги, інституційна спроможність регуляторів та ФГВФО. Оскільки умови війни зумовлюють високу загальну невизначеність, нова Стратегія є безстроковою [6; 7].

Наразі триває пом'якшення обмежень операцій на валютному ринку. Регулятор надалі реалізовує опубліковану Стратегію пом'якшення валютних обмежень, переходу до більшої гнучкості обмінного курсу та повернення до інфляційного таргетування. Відповідно до неї дії НБУ в межах першого етапу пом'якшення валютних обмежень будуть спрямовуватися, зокрема, на мінімізацію множинності обмінних курсів. З цією метою регулятор пом'якшує валютні обмеження в частині продажу безготівкової іноземної валюти громадянам.

Уряд уніс на розгляд Верховної Ради України проєкт Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2023 рік» щодо фінансового забезпечення сектору безпеки і оборони та вирішення першочергових питань» № 10038 від 12 вересня 2023

р. Законопроектом передбачено переглянути в бік збільшення дохідну та видаткову частини державного бюджету з метою забезпечити оперативне здійснення заходів для фінансування першочергових потреб держави, пов'язаних з діяльністю сектору безпеки і оборони, соціальної підтримки населення тощо.

Оптимізовано порядок здійснення видатків з державного бюджету в умовах воєнного стану. Постановою Кабінету Міністрів України від 12 вересня 2023 р. № 972 внесено зміни до пункту 19 Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 09 червня 2021 р. № 590. Реалізація цієї постанови дасть змогу оперативно здійснювати платежі для підтримки бізнесу й населення та стимулюватиме процеси відновлення в державі.

Триває робота щодо забезпечення виконання державного та місцевих бюджетів, зокрема: 1) проведено розподіл субвенції на виплату грошової компенсації за належні для отримання жилі приміщення для сімей учасників бойових дій на території інших держав, для осіб з інвалідністю I–II групи з-поміж учасників бойових дій на території інших держав, які потребують поліпшення житлових умов (розпорядження Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2023 р. № 723-р); 2) здійснено перерозподіл субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на реалізацію проєктів у рамках Надзвичайної кредитної програми для відновлення України між місцевими бюджетами (постанова Кабінету Міністрів України від 29 серпня 2023 р. № 925).

Продовжується робота щодо забезпечення фінансової підтримки відновлення коштом фонду ліквідації наслідків збройної агресії [6; 8].

Необхідно зауважити, що різні держави світу надають Україні фінансову допомогу, спрямовану на підтримання фінансової та економічної системи України як на поворотній, так і на безповоротній основі [3, с. 135]. Проте, Україні стає дедалі складніше домовлятися із міжнародними партнерами про надання фінансової допомоги. Згідно з даними Організації Об'єднаних Націй Україна у 2023 році отримає 123 млн доларів, які будуть направлені на проходження зимового періоду [9].

Отже, на сьогоднішній день забезпечення стабільного функціонування фінансової системи України – одне з найголовніших завдань, які стоять перед нашою державою. Оскільки сильна та пристосована до сучасних умов фінансова система – гарантія ґрунтового забезпечення потреб оборони України та постійного функціонування системи державних фінансів. Тому надзвичайно важливим для забезпечення належного функціонування фінансової системи України є своєчасне реагування на нові виклики і загрози та прийняття ефективних рішень, у тому числі й на законодавчому рівні.

Список використаних джерел

1. Дмитренко Е. С. Фінансова система України у воєнний та повоєнний періоди: правовий та безпековий вимір. *Київський часопис права*. 2023. № 2. С. 143-148.
2. Нестеренко А.С. Визначення «фінансової системи» та її структурний склад. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: *Юриспруденція*. 2013. № 6–3. Том 1. С. 72-75.
3. Гарбінська-Руденко А.В., Дудник В.М., Яценко Ю.Г. Правові проблеми функціонування фінансової системи України в період дії воєнного стану. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2022. № 2. С. 132-136.
4. Основні засади грошово-кредитної політики на період воєнного стану : схвалено рішенням Ради НБУ від 15 квітня 2022. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/MPG-ml_2022.pdf?v=4 (дата звернення – 06.10.2023).
5. Про Державний бюджет України на 2023 рік: Закон України від 03 листопада 2022 року № 2710-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#Text> (дата звернення – 06.10.2023).
6. Огляд інструментів фінансової стійкості в умовах воєнного стану в Україні (16.08 - 15.09.2023 року). Національний інститут стратегічних досліджень. Офіційний сайт. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ohlyad-instrumentiv-finansovoyi-stiykosti-v-umovakh-voyennoho-stanu-v> (дата звернення – 06.10.2023).
7. Нова Стратегія розвитку фінансового сектору: протистояння викидам війни у фінансовому секторі та підтримання відновлення економіки України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/nova-strategiya-rozvitku-finansovogo-sektoru-protistoyannya-viklikam-viyni-u-finansovomu-sektori-ta-pidtrimannya-vidnovlennya-ekonomiki-ukrayini> (дата звернення – 06.10.2023).
8. Пом'якшено обмеження в частині продажу безготівкової іноземної валюти громадянам для мінімізації множинності обмінних курсів. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/pomyaksheno-obmejennya-v-chastini-prodaju-bezgotivkovoyi-inozemnoyi-valyuti-gromadyanam-dlya-minimizatsiyi-mnojinnosti-obminnih-kursiv> (дата звернення – 07.10.2023).
9. ООН надасть Україні фінансову допомогу для проходження зими – скільки коштів. Слово і діло: аналітичний портал. 30 вересня 2023. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/09/30/novyna/finansy/oon-nadast-ukrayini-finansovu-dopomohu-proxodzhennya-zymy-skilky-koshtiv> (дата звернення – 07.10.2023).

*Солопова Ю. В.,
студентка 4 курсу
юридичного факультету
Науковий керівник:
Каплій О. В.,
канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри
конституційного та адміністративного права і процесу,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв*

ЕТИЧНІ СТАНДАРТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПОВЕДІНКИ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ: ЗМІНИ І ВИКЛИКИ

Етика та стандарти професійної поведінки публічних службовців є необхідними складовими сучасного суспільства, оскільки вони визначають не лише якість та надійність публічних інституцій, а й довіру громадян до державного апарату. Публічні службовці відіграють важливу роль у реалізації публічних політик та забезпеченні ефективності державного управління, тож їхня поведінка і рішення можуть мати вагомий вплив на життя кожного громадянина та загальний розвиток суспільства.

На сучасному етапі розвитку суспільства ми спостерігаємо зростаючу важливість прозорості, відповідальності та етичності у діяльності публічних службовців. З підвищенням стандартів життя, доступом до інформації та розвитком громадського сектору громадяни вимагають більшого контролю над рішеннями та діями.

З іншого боку, виклики, які постають перед публічними службовцями, щодо забезпечення національної безпеки, соціальної справедливості, стали більш складними і багатограними. Вони повинні враховувати різноманітні інтереси, виклики глобалізації та зміни умов внутрішньої та міжнародної політики.

Враховуючи ці фактори, дослідження та обговорення етики та стандартів професійної поведінки публічних службовців стають надзвичайно актуальними. Вони допомагають забезпечити ефективну та справедливу роботу публічних органів, зберегти довіру громадян, і вирішити складні завдання, що постають перед державою в сучасному світі.

З історичної перспективи можна спостерігати еволюцію поглядів на етику та стандарти поведінки публічних службовців. У минулому, службовці мали обмежений набір вимог, які стосувалися їхньої поведінки. Однак сьогодні, у зв'язку зі складністю сучасних викликів і потребами

громадян, вимоги до етики та стандартів стали більш високими та різноманітними.

Визнання важливості професійної етики для державних службовців є лише першим кроком на шляху до покращення ситуації в сфері державного управління та запобіганню корупції. Один з ефективних заходів, який може сприяти цьому процесу – це законодавче регулювання питань професійної етики публічної служби. Законодавче регулювання питань професійної етики є важливим інструментом для підвищення якості державного управління, забезпечення довіри громадян до владних структур і боротьби з корупцією. Це може сприяти покращенню рівня культури управління і збільшенню ефективності державного апарату [1].

В Україні етичні принципи державної служби відображені в численних нормативно-правових актах. Ці акти встановлюють стандарти професійної поведінки, вимоги до дій та відповідальності державних службовців. Наприклад, в Конституції України закріплені права та свободи громадян України, і вона проголошує, що «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» (ст.3). Крім того, стаття 19 Конституції встановлює «органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України» [2].

Понад 7 років тому виникли проблеми, пов'язані із вихованням етики серед публічних службовців. Під час реформування державної служби в Україні виокремилася низка критичних аспектів, які потребували удосконалення. Один з основних викликів полягав у необхідності привернення висококваліфікованих фахівців, які мали б глибокі знання у галузі регіонального розвитку. Це передбачало розробку програм професійної підготовки і навчання для державних службовців та впровадження конкурентних відборів на посади. Ще однією суттєвою проблемою була відсутність адекватної професійної підготовки та недостатня профільна освіта для державних службовців. Реформи передбачали розвиток професійної освіти для цієї категорії працівників та створення умов для навчання та підвищення їхньої кваліфікації. З метою підвищення рівня етики та відповідальності державних службовців було важливо встановити моральні стандарти та передбачити відповідальність за їхнє порушення. Ці реформи були спрямовані на створення

ефективної та професійної публічної служби в Україні, яка б мала високий рівень стійкості до стресу, дотримувалася етичних стандартів та сприяла покращенню якості управління країною [1].

Відгуком на негативну діяльність публічних службовців стало прийняття Кабінетом Міністрів України 11 лютого 2016 року була прийнята Постанова № 65 «Про затвердження Правил етичної поведінки державних службовців». Ця постанова більш докладно розкрила правила етичної поведінки публічних службовців і, що є ще важливішим, передбачила дисциплінарну відповідальність за порушення цих правил [3].

Спеціальним правовим актом, який визначає основні вимоги до етичної поведінки публічних службовців в Україні, є «Загальні правила етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування», які були схвалені Наказом Національного агентства України з питань державної служби від 05.08.2016 року № 158 [4].

Загальні правила визначили, що державні службовці повинні виступати з відповідальністю та проявляти компетентність у виконанні своїх службових обов'язків, готові брати на себе відповідальність за свої дії та приймати рішення. Крім того, вони мають виявляти ініціативу в процесі своєї роботи. Державні службовці та посадові особи місцевого самоврядування повинні строго дотримуватися загальноприйнятих етичних норм у своєму спілкуванні, бути доброзичливими, ввічливими та виразними у мовленні, уникати нецензурної лексики та агресивних тональностей. Вони також повинні поважати права, свободи та законні інтереси інших осіб, громадських об'єднань та інших юридичних суб'єктів і утримуватися від прояву свавілля і байдужості до законних вимог і дій інших осіб.

Не менш важливим аспектом в дотриманні етичних стандартів державними службовцями є виконання вимог щодо протидії корупції. Це важливо, оскільки дотримання етичних норм і боротьба з корупцією є взаємопов'язаними аспектами, що сприяють створенню чесного та прозорого середовища у державних структурах. Розглядаючи їх разом, можна забезпечити ефективну та довірчу управлінську систему, яка діє на користь суспільства і держави в цілому. Додатково до цього, дотримання етичних стандартів і боротьба з корупцією перекликаються тим, що обидва аспекти спрямовані на збереження довіри громадян до державних органів. Відсутність корупції та етична поведінка державних службовців сприяють підвищенню авторитету держави в очах населення та підтримують демократичні цінності та законність управління. Таким чином, етика та протидія корупції є важливими складовими здорового та ефективного функціонування держави [5].

Важливий внесок в регулювання протидії корупції та поведінки публічних службовців вніс Європейський кодекс поведінки для всіх осіб, залучених до місцевого та регіонального врядування, що надав важливий набір принципів та стандартів для етичної поведінки та діяльності в цих сферах. Кодекс сприяє збереженню та підвищенню довіри громадян до місцевих та регіональних владних органів, оскільки він встановлює стандарти етичної поведінки для осіб, які їх обслуговують. Також він містить норми щодо уникнення конфлікту інтересів та протистояння корупції, що сприяє створенню чесного та прозорого управління на місцях, сприяє гармонізації стандартів із міжнародними практиками, що полегшує співпрацю та обмін досвідом між різними регіонами та країнами та надає засоби та процедури для відповідального контролю та нагляду за дотриманням етичних стандартів [6].

Загальні правила етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, які були прийняті у 2016 році, містять обмежений перелік вимог і є менш суровими щодо стандартів поведінки. Однак у 2021 році ці правила були переглянуті і вдосконалені Наказом Національної академії державного управління при Президентові України від 28 квітня 2021 року під номером № 72-21 [7].

Оновлені правила встановили конкретні вимоги для державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування та чітко окреслювали коло дозволеного. Ці правила містять, що під час виконання своїх службових обов'язків вони повинні виявляти стриманість в разі критики або образ, які надходять від громадян, і вказувати на неприйнятність такого способу спілкування та необхідність дотримання норм ввічливого спілкування. Навіть поза робочим часом, вони мають утримуватися від розміщення інформації, включаючи коментарі на веб-сайтах і в соціальних мережах, яка може завдати шкоди репутації державних органів та органів місцевого самоврядування. Повинні діяти доброчесно, дотримуватися політичної неупередженості та нейтральності, уникаючи вираження своїх політичних переконань чи поглядів у будь-якій формі. Під час спілкування з громадянами мають використовувати зрозумілу термінологію. Зокрема, вони включили норми, спрямовані на боротьбу з дискримінацією, сексуальними домаганнями та підтримку гендерної рівності. Крім того, встановлений обов'язок підвищення цифрової грамотності та визначені правила поведінки у цифровому середовищі. Додатково, до Загальних правил включили новий розділ під назвою «Доброчесність», в якому розміщено зміст і принципи цього поняття, а також конкретні норми поведінки, які є орієнтиром для державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування.

Аналізуючи вище наведене, робимо висновок, що ці зміни внесли більш строгі та конкретні вимоги щодо етичної поведінки публічних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування.

Не зважаючи на те, якими були правки у 2021 році, 2022 рік став переломним для нашої країни і всіх, хто відданий своїй праці та служінню. В цей непередбачуваний час етика для публічних службовців стала особливо важливою та невід'ємною складовою нашого суспільства.

Політичні, економічні, і соціальні зміни, що відбулися в минулому році, вимагають від нас особливого рівня моральності та етичності у кожній сфері нашої діяльності. Державні службовці, відповідаючи перед суспільством за свої дії, мають велику відповідальність у збереженні стабільності та розвитку держави. Ми побачили, що дотримання етичних норм у державній службі не лише важливе, але і вирішальне для нашого майбутнього. Від публічних службовців залежить, як ми пройдемо ці випробування та як будемо будувати нашу країну.

Тому, у 2022 році вперше наказом НАДС були затверджені методичні рекомендації щодо врегулювання конфліктів на публічній службі та виданий ний посібник "Управління конфліктами для потреб публічної служби" через зростаючі вимоги суспільства. Цей посібник містить основні теоретичні аспекти стосовно конфліктів та їх управління. Важливою частиною цього видання є огляд найкращої практики управління конфліктами у публічній службі інших країн, а також врахування основних підходів і нормативних рамок щодо регулювання конфліктів відповідно до чинного законодавства України.

Посібник містить розділи з практичними рекомендаціями та інструментами для ефективного управління конфліктами. Один розділ присвячений втручанням з метою конструктивного завершення конфлікту, а інший – створенню системи управління конфліктами на основі практичного досвіду авторів та адаптації кращих міжнародних практик [8].

З 2022 року розпочалися суттєві зміни в етичних стандартах державних службовців. Тема мобінгу та відповідальності за нього стала актуальною та отримала значно більше уваги. У суспільстві зросла обізнаність щодо шкідливих наслідків, і ця проблема стала предметом широкого обговорення. Разом із зростанням усвідомлення також зросла вимога до відповідальності за це негативне явище. 1 грудня 2022 року, Верховна Рада України ухвалила закон №5749 про мобінг, який передбачає відповідальність за цькування і приниження на роботі. Цей закон вперше визначив поняття «мобінгу» та встановив механізми захисту від цькування та приниження на робочому місці [9].

У 2023 році спостерігається подальший розвиток цієї теми. Публічні обговорення, кампанії свідомості та спільні зусилля громадських організацій, правозахисників та урядових інституцій сприяли створенню більш дієвих механізмів виявлення, запобігання та врегулювання мобінгу. Законодавчі зміни і підвищена увага до цього питання сприяли покращенню якості робочого середовища та забезпечили захист прав та гідності працівників.

Тому, однією з значущих змін у цьому році в правилах поведінки державних службовців стало додавання терміну «мобінг». На сьогоднішній день ця інновація стала дуже важливою і необхідною складовою етичного стандарту для службовців [10].

Додавання терміну «мобінг» до правил поведінки службовців свідчить про те, що сучасна адміністрація розуміє важливість боротьби з цим явищем у робочих колективах. Також, включення його в правила поведінки службовців надало можливість виявляти, запобігати та припиняти подібні негативні явища в робочому середовищі. Важливо, що вони тепер мають чітке розуміння, що мобінг є недопустимим та може призвести до серйозних дисциплінарних наслідків. Завдяки цій зміні в правилах поведінки публічних службовців, створюється сприятлива атмосфера для забезпечення справедливості та дотримання етичних норм у робочому оточенні, що сприяє підвищенню професійної ефективності та покращенню якості роботи в публічних органах.

Поза тими змінами, що були вже внесені, в стандартах поведінки службовців в період воєнного стану можуть бути внесені й інші важливі поправки. Важливою зміною може бути, по-перше, демонстрація службовцями ще більшої відданості своїй країні та обов'язків служити у важких обставинах. По-друге, важливим пріоритетом залишається захист прав і свобод громадян, особливо у воєнний час. Тому, державні службовці повинні активно працювати на забезпечення безпеки і захисту прав людей. Також зважаючи на міжнародний характер конфлікту, державні службовці повинні дотримуватися міжнародних норм і законів у відповідних областях та встановлювати співпрацю з гуманітарними організаціями для забезпечення ефективної гуманітарної допомоги та захисту населення.

Тому, незважаючи на виклики та надзвичайні обставини, пов'язані з воєнним станом, зміни в поведінці публічних службовців завжди залишаються пріоритетом. У період воєнного стану важливо, щоб державні службовці продовжували діяти згідно з встановленими етичними нормами та стандартами. Це не тільки питання професійної честі та відповідальності, але й ключовий чинник для забезпечення стабільності та довіри громадян до публічних інститутів.

Зміни в правилах етики в період воєнного стану обумовлені потребою адаптувати діяльність публічних службовців до особливих обставин та викликів, але основний принцип залишається незмінним – дотримання моральних та етичних норм у виконанні своїх посадових обов’язків.

Забезпечення справедливості, гуманності, захисту прав громадян і збереження інтегритету держави залишаються важливими завданнями публічних службовців, навіть у воєнний час. Вони відіграють ключову роль у забезпеченні порядку, виконанні законів та захисті інтересів суспільства.

Отже, незважаючи на важкі обставини в період воєнного стану, державні службовці зобов’язані дотримуватися етичних стандартів та продовжувати свою діяльність відповідно до закону та принципів справедливості. Це є важливим фактором забезпечення стабільності та легітимності влади в найважчі часи.

Список використаних джерел

1. Сорокіна Н. Г. Аналіз основних вимог до етичної поведінки державних службовців в Україні: правовий аспект. Н. Г. Сорокіна. Аспекти публічного управління. 2017. Т. 5. № 1-2(39- 40). С. 13-18.

2. Конституція України: прийнята на п’ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. Відом. Верховної Ради України. 1996. № 30. URL: [Конституція України | від 28.06.1996 № 254к/96-ВР \(rada.gov.ua\)](http://rada.gov.ua)

3. Правила етичної поведінки публічних службовців: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2016 р. № 65. URL: [Про затвердження Правил етичної п... | від 11.02.2016 № 65 \(rada.gov.ua\)](http://rada.gov.ua)

4. Загальні правила етичної поведінки публічних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування: Наказ Національного агентства України з питань державної служби від 05.08.2016 р. № 158. URL: [Про затвердження Правил етичної поведінки державних службовців | Кабінет Міністрів України \(kmu.gov.ua\)](http://kmu.gov.ua)

5. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII : станом на 3 серп. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

6. Європейський кодекс поведінки для всіх осіб, які залучені до місцевого та регіонального врядування. Конгрес місцевих та регіональних влад Ради Європи. 19 с. URL: [Committee - Congress of Local and Regional Authorities - Council of Europe \(coe.int\)](http://coe.int)

7. Про внесення змін до Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування: Наказ

Нац. агентства України з питань держ. служби від 28.04.2021 р. № 72-21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0668-21#Text>

8. Управління конфліктами для потреб публічної служби: посібник і методичні рекомендації. Калениченко Т., Кисельова Т., Копіна А., Корабльова О., Проценко Д., за заг. ред. Д. Проценко. Київ: Ваїте, 2021. 224 с.

9. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо запобігання та протидії мобінгу (цькуванню): Закон України від 01.12.2022 р. № 2806-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2806-20#Text>

10. Про внесення змін до Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування: Наказ Нац. агентства України з питань держ. служби від 13.03.2023 р. № 37-23. URL: [Про внесення змін до Загальних... | від 13.03.2023 № 37-23 \(rada.gov.ua\)](#)

СЕКЦІЯ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ПРИВАТНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ

УДК 346.5

*Кирилова О. О.,
студентка 452 групи,
Науковий керівник:
Ткаля О. В.,
канд. юрид. наук, доцент,
в.о. завідувача кафедри конституційного та
адміністративного права і процесу,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв*

СУТНІСТЬ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ

У зв'язку із загостренням внутрішньополітичних, економічних, правових та соціальних конфліктів у державній політиці щодо боротьби з внутрішніми та зовнішніми загрозами є певні недоліки, необхідні переглянути національну стратегію розвитку, враховуючи важливість стабільний і поступовий розвиток суб'єктів господарювання. Перший сектор економіки. Питання забезпечення економічної безпеки підприємств необхідно розглядати як важливий елемент і фактор, що значною мірою визначає стан економічної безпеки галузей, регіонів і країн.

Актуалізація останнім часом в науковій літературі наближає визначення поняття «економічна безпека підприємства», а також передумови для його вивчення, в зв'язку з тим, що економічні реформи, які відбуваються в Україні, значні фактори становлення та розвитку підприємств як сфера прояву економічної активності населення держави і економічної безпеки бізнесу в ринковій економіці є складовою частиною національної безпеки і конкурентоспроможності країни, невід'ємною з точки зору погляд на забезпечення життєздатності кожної людини [1].

Отже, Барановський О. І. наголошує, що: «необхідно включити економічну безпеку в планову роботу на кожному підприємстві, враховуючи вкрай складні умови вітчизняної економічного та правового середовища підприємницької діяльності, наслідки фінансово-економічної кризи не усунуто; інфляційні процеси і зниження купівельної спроможності населення; перекручена конкурентне середовище в результаті «співпраці» бізнесу і влади, часом створює непереборні проблеми в доступі

підприємств до ринку і економічних ресурсів, прав діяльності; погано керовані процеси розвитку великих фермерських господарств, що володіють надлишковим фінансовим потенціалом, витісняють з ринку менш ліквідні і конкурентоспроможні господарюючі суб'єкти» [2].

У науковій економічній літературі немає єдиної загальноприйнятого трактування економічної безпеки. Науково обґрунтована згадка про концепцію економічної безпеки держави, підприємства ті що вперше з'явилися в роботах таких авторів, як В. Мунтіян, О. Барановський, С. Реверчук, В. Шлемко та інші вітчизняні вчені.

У більшості наукових робіт під поняттям «Економічна безпека» розуміється здатність економіки забезпечувати вільний і незалежний розвиток, стабільність громадянського суспільства та його інститутів, а також достатній оборонний потенціал країни при несприятливих умовах і сценарії, здатність держави захищати національні економічні інтереси від внутрішніх і зовнішніх загроз [3].

Вивчення економічної безпеки на рівні підприємства представляє великий інтерес для досліджень і підходів таких вчених, як А. Козаченко, В. Пономарьов, А. Ляшенко. У роботі цих авторів під економічною безпекою підприємства розуміється стан, при якому основний економічний агент знаходиться в стані надійного захисту і не потрапляє під негативний вплив будь-яких факторів [4].

Проблема ризику в бізнесі завжди вивчалася. Ясно, що будь-які підприємницькі дії в мінливої ринкової середовищі ризиковані. Тому в багатьох сучасних роботах з даної проблеми безпеку підприємства часто зводиться до ефективного управління ризиками.

Герасимчук З.В. пропонує розглядати: «діагностики загроз підприємства як негативний вплив сукупності умов, подій, процесів функціонування, пов'язаних з діяльністю підприємства, об'єктів і факторів навколишнього середовища, що дестабілізують взаємодію і узгодженість підприємства. підсистеми та порушують її діяльність» [22].

У процесі становлення ринкової економіки, трансформації економіко-правового поля з'являються додаткові фактори зовнішнього середовища діяльності господарюючих суб'єктів, велика частина яких має негативний вплив, вимагаючи посилення економічної безпеки підприємницької діяльності, оскільки складова частина господарської діяльності підприємства.

У цьому контексті проблема забезпечення економічної безпеки підприємства явно виходить за рамки управління підприємством і стає одночасно об'єктом і метою державної політики. Йдеться про комплексний підхід, який передбачає діями кожного окремого підприємства зі створення системи своєї безпеки (на мікрорівні), а також формування

центральноними, регіональними та місцевими органами влади здорового конкурентного середовища та забезпечення необхідних умов для розвитку кожного підприємства.

Значні результати в розгляді проблеми фінансової безпеки належать вченому А. І. Барановському. Автор дає широке трактування і визначає: «фінансову безпеку як ступінь захисту фінансових інтересів на всіх рівнях фінансових відносин; як рівень забезпеченості громадянина, домогосподарства, шару, підприємства, організації, установи, регіону, галузі, сектора економіки, ринку, держави, суспільства, міждержавних утворень, світового співтовариства фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення їх потреб і задоволення існуючі зобов'язання; як стан фінансової, грошової, валютної, банківської, бюджетної, податкової, бухгалтерської, інвестиційної, митної, тарифної і фондової систем, а також системи ціноутворення, яка характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю відкляти зовнішню фінансову експансію, забезпечувати фінансову стабільність, ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання; що стосується якості фінансових інструментів і послуг, воно запобігає негативному впливу можливих прорахунків і зловживань на фінансовий стан існуючих і потенційних клієнтів, а також гарантує (при необхідності) повернення інвестицій» [2].

Варналія З. С. вважає, що: «Фінансова безпека підприємства – це певний якісний і кількісний рівень фінансового стану підприємства і діяльності, спрямований на досягнення цього стану, який характеризується збалансованістю і якістю використання фінансових інструментів економічної системи і забезпечує її здатність реалізувати свою місію і забезпечити стабільний розвиток, витримуючи негативний вплив зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих факторів» [6].

При цьому межі визначення цього стану багато в чому залежать від характеру і умов роботи підприємства, а тому можуть бути різними для підприємств різних галузей, регіонів тощо. Безпека держави залежить від рівня фінансової безпеки окремого підприємства і навпаки. Це визначення корисно, тому що воно підкреслює основи забезпечення фінансової безпеки підприємства і формування стратегії фінансової безпеки. Крім основ, існує твердження, що фінансова безпека залежить від двох компонентів: менеджменту та факторів навколишнього середовища. Це вказує на можливість впливу менеджменту на систему фінансової безпеки підприємства та необхідність управління нею [3].

Система економічної безпеки підприємства побудована відповідно до політики безпеки. «Політика безпеки – це система поглядів, заходів, рішень, дій в галузі безпеки, що створюють умови, сприятливе

середовище для досягнення цілей діяльності» [7].

У літературі виділяються зовнішні та внутрішні загрози, що впливають на фінансову безпеку. До зовнішніх загроз відносяться: покупка акцій, борги небажаними партнерами, високий рівень фінансових зобов'язань підприємства, недостатній рівень розвитку ринку капіталу та правової бази економічної діяльності підприємств, нестабільність економіки і криза грошової системи, недосконалі механізми формування економічної політики держави. До внутрішніх загроз відносяться помилки управління підприємством (навмисні і випадкові), пов'язані з вибором стратегії і управління підприємством, а також з оптимізацією активів і пасивів компанії.

Значні розробки в проблемі управління фінансовою безпекою належать І. А. Бланк, «який розглядає його як спеціалізований напрямок в системі фінансового менеджменту, яке представляє собою систему принципів і методів розробки і реалізації управлінських рішень, пов'язаних із забезпеченням захисту своїх пріоритетних інтересів від зовнішніх і внутрішніх загроз. У той же час, на думку автора, управління фінансовою безпекою є набором взаємопов'язаних і взаємозалежних елементів, зміст яких відображає особливості конкретних процесів, які є пріоритетними для підприємства» [7].

Васильців Т. Г, вважає, що: «Стратегія економічної безпеки підприємства є однією з найважливіших функціональних стратегій і формується на основі адекватної оцінки рівня фінансової безпеки підприємства.

Аналіз рівня фінансової безпеки підприємства проводиться на основі оцінки таких показників: оцінка рентабельності, платоспроможності (ліквідності), фінансової стійкості, формування фінансових ресурсів підприємства, ефективності з використанням фінансових ресурсів» .

Фінансова безпека підприємства є важливою умовою для його стійкості та успішності на ринку. Її забезпечення вимагає комплексного підходу та врахування численних особливостей функціонування підприємства. Ось деякі ключові особливості та шляхи забезпечення фінансової безпеки підприємства: залежність від зовнішнього середовища: підприємства опиняються під впливом змін у макроекономічних умовах, таких як інфляція, зміни відсоткових ставок, економічні кризи тощо. Для забезпечення фінансової безпеки, вони повинні враховувати ці фактори та розробляти стратегії для їхнього управління. Ліквідність: підприємство повинно забезпечити належний рівень ліквідності, тобто здатність вчасно погашати свої фінансові зобов'язання. Для цього важливо планувати грошовий обіг, оптимізувати запаси та керувати потоками грошей. Менеджмент ризиків: підприємство повинно виявляти, оцінювати та

керувати фінансовими ризиками. Це включає у себе валютний ризик, кредитний ризик, ризик зміни цін на сировину, процентні ставки тощо. Застосування фінансових інструментів, таких як форварди та опціони, може допомогти зменшити ці ризики. Фінансова диверсифікація: різноманітність фінансових ресурсів та інвестицій може зменшити ризик фінансових втрат. Підприємство повинно розглядати різні джерела фінансування та різні інвестиційні можливості. Системи контролю та аудиту: важливо мати системи внутрішнього контролю та аудиту, які допомагають вчасно виявляти фінансові недоречності та шахрайство. Це сприяє попередженню втрат та підвищенню довіри в інвесторів та партнерів. Ефективне фінансове планування: підприємство повинно розробляти довгострокові та короткострокові фінансові плани, які враховують поточні та майбутні фінансові потреби та можливості. Це допомагає уникнути несподіваних фінансових криз. Інвестиційна привабливість: підприємство має бути привабливим для інвесторів та кредиторів. Це може бути досягнуто завдяки надійній фінансовій звітності, дотриманню фінансових стандартів, ефективному управлінню ризиками та вибору оптимальних інвестиційних проєктів. Освіта та розвиток персоналу: навчання та розвиток персоналу в галузі фінансів та фінансової безпеки є важливим елементом забезпечення фінансової стійкості підприємства. Інформований та навчений персонал може бути більш ефективним у вирішенні фінансових завдань.

Загалом, фінансова безпека підприємства вимагає системної роботи та уваги до численних аспектів фінансового управління. Це допомагає забезпечити стійкість та конкурентоспроможність підприємства в умовах сучасного бізнес-середовища. Отже, фінансово-економічна безпека підприємства є критично важливою складовою його успішності та стабільності. Основним завданням цієї безпеки є забезпечення стійкості фінансового стану підприємства, його здатності відповідати своїм фінансовим зобов'язанням та здійснювати розвиток в умовах ризику та нестабільності на фінансовому ринку. Нижче наведено основні висновки щодо сутності фінансово-економічної безпеки підприємства та її особливостей функціонування: фінансово-економічна безпека підприємства полягає в його здатності забезпечити стабільність та надійність фінансового стану, збалансованість фінансових потоків, спроможність відповідати фінансовим зобов'язанням та розвиватися на довгостроковій основі. Основними складовими фінансово-економічної безпеки підприємства є фінансова стійкість, ліквідність, рентабельність та ефективність використання ресурсів. Взаємозв'язок між цими компонентами визначає загальний фінансовий стан підприємства.

Для забезпечення фінансово-економічної безпеки необхідно враховувати внутрішні та зовнішні фактори, які можуть впливати на фінансовий стан підприємства. Сюди входять економічні кризи, зміни в законодавстві, кон'юнктура ринку, заборгованість клієнтів, інфляція та інші.

Ефективне управління фінансово-економічною безпекою підприємства включає в себе вчасне виявлення та аналіз ризиків, розробку та впровадження стратегій зменшення ризиків, планування фінансових ресурсів та контроль за їхнім використанням.

Важливою частиною фінансово-економічної безпеки є інвестиційна діяльність, оскільки вона спрямована на збільшення капіталу та розвиток підприємства. Правильно обрані інвестиційні проекти можуть позитивно вплинути на фінансовий стан підприємства.

Фінансово-економічна безпека підприємства є динамічною концепцією, і її функціонування потребує постійного аналізу та корекції стратегій та заходів забезпечення стабільності та надійності.

Тому, фінансово-економічна безпека підприємства є важливою передумовою для його успішності та стійкості на ринку. Ця безпека вимагає системного та комплексного підходу до управління фінансами та ресурсами підприємства, а також постійного аналізу та вдосконалення стратегій та методів фінансового управління.

Список використаних джерел

1. Бондаренко О. М. Оцінка економічної безпеки: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.07.14 / О. М. Бондаренко. Київ : Фенікс, 2014. 19 с.
2. Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення): монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2014. 759 с.
3. Абалкин Л. С. Економічна безпека: загрози та їх відображення. *Питання економіки*. 2014. №12. С. 4-13.
4. Козаченко Г. В., Пономарьов В. П., Ляшенко О. М. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення : монографія. Київ : Лібра, 2013. 280 с.
5. Герасимчук З. В., Вавдіюк Н. С. Економічна безпека регіону: діагностика та механізм забезпечення: монографія. Луцьк : Надстир'я, 2014. 244 с.
6. Варналія З. С. Економічна безпека: навч посіб. Київ : Знання, 2012. 647 с.
7. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия. 2-е изд., Київ : Эльга, 2009. 776 с.

*Поскальнюк В. Г.,
студентка 3 курсу,
юридичного факультету,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв*

**АНАЛІЗ ЗМІН В КОЛЕКТИВНО-ДОГОВІРНМУ РЕГУЛЮ-
ВАННІ ПРАЦІ ВІДПОВІДНО ДО НОВОГО ЗАКОНУ УКРАЇНИ
«ПРО КОЛЕКТИВНІ ДОГОВОРИ ТА УГОДИ» ВІД 23.02.2023
№2937-ІХ**

Наразі досить актуальне питання аналізу прийнятого нового «Закону про колективні договори угоди», який, як передбачено, через 6 місяців після припинення чи скасування режиму воєнного стану набере чинності та замінить собою чинний Закон України «Про колективні договори і угоди» від 01.07.1993 року № 3356-ХІІ [1].

Колективний договір є найважливішим елементом правової організації трудових відносин, тобто формою узгодження інтересів роботодавця та працівників. При цьому коло питань, які можуть вирішуватись у рамках цього договору, практично не обмежені та визначаються сторонами.

Передусім слід зазначити, що новий Закон «Про колективні договори та угоди» входить у рамки євроінтеграції та є частиною зобов'язань за Угодою про асоціацію. Його основною метою є підвищення ролі колективно-договірного регулювання трудових відносин, зміцнення захисту прав працівників і роботодавців, а також сприяння співпраці між сторонами соціального діалогу [2].

Зазначений закон вводить нові механізми для призупинення або припинення дії колективних договорів. Варто зауважити, що аналогічна можливість існує в Законі України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» [3], але діє вона лише під час воєнного стану. Новий Закон про колективні угоди доповнює цю прогалину, дозволяючи призупиняти або припиняти окремі положення колективного договору і в мирний час, за взаємною згодою сторін та з урахуванням обумовлених у договорі умов. Тобто це надає можливість сторонам самостійно регулювати питання призупинення деяких положень колективного договору за будь-яких обставин.

У сфері колективно-договірного регулювання відбулися певні зміни щодо відповідальності роботодавців. Зокрема, виникла нова можливість штрафування роботодавців за порушення правил.

Важливо зазначити, що не було жодних змін у вимогах щодо обов'язковості укладання колективного договору. Пунктом 2 статті 4 нового Закону «Про колективні договори та угоди» [4] зазначено, що колективний договір «укладається», а не «повинен бути укладений». Це означає, що він може бути укладений як на підприємстві, в установі чи організації, так і з фізичною особою, яка використовує найману працю. Тобто він все ще є добровільним документом, який укладається за взаємною згодою сторін.

У новому Законі «Про колективні договори та угоди» [4], відповідно до пункту 2 статті 4 також визначено, що колективний договір може бути укладений в окремих підрозділах підприємства, з урахуванням компетенції цих підрозділів і повноважень суб'єктів, які є стороною угоди.

Важливо зазначити, що в травні 2022 року статті 11 Кодексу законів про працю [5] та стаття 2 старого Закону «Про колективні договори і угоди» [1] були виключені, але це не означає, що тепер колективні договори можуть бути укладені лише на рівні всього підприємства. У відокремлених підрозділах підприємств, як і раніше, дозволяється укладати колективні договори. Норми, які стосуються відокремлених підрозділів, продовжують бути чинними, включаючи статті 12 і 17 Кодексу законів про працю та статтю 3 старого Закону «Про колективні договори і угоди» [5; 1].

Таким чином, слід зробити висновок, що реформування Закону України «Про колективні договори і угоди» 1993 року є досить суттєвим кроком у розвитку трудового законодавства України. Нові прописані механізми лише врегулюють неточності та колізії, які виникали та в подальшому призводили до порушень законодавства. На сучасному етапі розвитку суспільства одним з найважливіших завдань держави є забезпечення дотримання прав і свобод громадян, що передбачає як їх проголошення, належне правове регулювання, законодавче закріплення механізму їх захисту, так і вироблення ефективних превентивних заходів, вкладених у зменшення кількості порушень. Повною мірою це стосується захисту трудових прав і законних інтересів, оскільки полярність інтересів сторін трудових відносин породжує на практиці значну кількість порушень трудового законодавства, а несвочасне вирішення розбіжностей, що виникли на цьому ґрунті, веде до дестабілізації виробничих відносин (зниження якості праці, зупинка виробництва, економічні втрати, тощо.).

Список використаних джерел

1. Про колективні договори і угоди. Закон України 1 липня 1993 року № 3356-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3356-12#top>
2. Кубанський С. Колективний договір «по-новому»: чи які зміни очікують в майбутньому? Офіційний сайт Київської міської профспілки працівників охорони здоров'я. URL: <https://kmppoz.org/ua/news/1081.html>
3. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану. Закон України 15 березня 2022 року № 2136-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#top>
4. Проект Закону України «Про колективні договори та угоди» 23 лютого 2023 року №2937-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2937-20#Text>
5. Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 р. «Відомості Верховної Ради УРСР» 1971 р. № 50 від 17/12/1971. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ: ТЕОРІЯ, ІСТОРІЯ, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

<i>Пахомова В. А., Ткаля О. В.</i> Виникнення і розвиток фінансово-правової науки в Україні.....	3
--	---

СЕКЦІЯ: ПУБЛІЧНЕ ПРАВО. ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ЇХ ЗАХИСТ

<i>Гусарчук Я. О., Коваль А. А.</i> Правовий статус українців за кордоном.....	8
<i>Доній А. А.</i> Реалізація права на відпочинок в умовах воєнного стану.....	14
<i>Самойленко М. С., Валецька О. В.</i> Закон України «Про систему громадського здоров'я»: аналіз ключових положень	19
<i>Самойленко М. С., Ткаля О. В.</i> Фінансова система України: особливості функціонування під час воєнного стану	24
<i>Солопова Ю. В., Каплій О. В.</i> Етичні стандарти професійної поведінки публічних службовців: зміни і виклики	29

СЕКЦІЯ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ПРИВАТНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ

<i>Кирилова О. О., Ткаля О. В.</i> Сутність фінансово-економічної безпеки підприємства та особливості її функціонування.....	37
<i>Поскальнюк В. Г.</i> Аналіз змін в колективно-договірному регулюванні праці відповідно до нового Закону України «Про колективні договори та угоди» від 23.02.2023 №2937-ІХ.....	43

ДЛЯ НОТАТОК

Редактор *О. Михайлова*.
Комп'ютерна верстка *К. Гросу-Грбарчук*
Друк *С. Волинець*. Фальцювально-палітурні роботи *О. Мішалкіна*

Підп. до друку 01.11.2023.
Формат 60x84^{1/16}. Папір офсет.
Гарнітура «Times New Roman». Друк ризограф.
Ум. друк. арк. 2,8. Обл.-вид. арк. 2,5.
Тираж 4 прим. Зам. 6736.

Видавець та виготівник: Чорноморський національний університет
імені Петра Могили
54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10.
Тел.: 8 (0512) 50–03–32, 8 (0512) 76–55–81, e-mail: rector@chmnu.edu.ua.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6124 від 05.04.2018.